

Bősze Péter – Laczkó Krisztina

A felsorolások, a táblázatok és az ábrák helyesírási és szerkesztési megfontolásai a magyar orvosi nyelvben

A táblázatok és az ábrák a szakírások szerves részének tekinthetők, kiegészítik a folyó szöveget; így van ez az orvosi-biológiai irodalomban is. Ennek ellenére elsősorban az Osiris-helyesírás (Laczkó–Mártonfi 2004; Laczkó–Mártonfi 2008) foglalkozik részletesebben a kérdéssel: a helyesírási és a szerkesztési szabályozásukról ettől eltekintve keveset olvashatunk (de lásd Timkó 1978; Gyurgyák 2005). A főszövegbe tagozódó felsorolások írásmódjáról némileg többet lehet tudni, például a helyesírási szabályzat írásjelhasználtról szóló fejezetéből (AkH¹¹). Több hasonlóság is van a táblázatok szövegezésére és a felsorolások között, ugyanakkor szerkesztési, helyesírási elveik el is térnek egymástól. A hasonlóságok indokolják együttes tárgyalásukat.

FELSOROLÁSOK A felsorolásokat szokásosan kettősponttal vezetjük be. A helyesírási szabályozásukat két részre bontva: a szavak és szerkezetek, valamint a mondatok felsorolása szerint ismertetjük.

– **Szavak és szó szerkezetek felsorolása.** A kettőspont után a szavakat, szerkezeteket kisbetűvel folytatjuk, kivéve a nagybetűs tulajdonneveket, valamint egymástól általában vesszővel (esetenként pontosvesszővel) különítjük el őket (*A szövettani lelet lényeges pontjai: mirigyák, éretlen, szövetbe terjedő, érbetörések; A műtétben a következők vesznek részt: Laci, Tamás, Kati és Anikó*). A pontosvesszőt leginkább akkor választjuk a tagoló vessző helyett, ha a felsorolt szó szerkezetekben is előfordul vessző (ám határozottabb elkülönítésre használható a pontosvessző szavak felsorolása esetében is). Ezt az elvet az oszlopszerű felsorolásoknál is követhetjük:

Írásformák:
orvosi és biológiai nyelv;
orvosi, biológiai nyelv;
orvosi-biológiai nyelv.

De ha a felsorolást bevezető rész és a felsorolás között „lazább” a jelentésbeli és szerkezeti kapcsolat (a felsorolások például címszerűek [nem címek!]), nem szükségszerűen tagolódnak vesszővel, és elhagyhatjuk a záró pontot is. A választás szerkesztési és nem helyesírási kérdés.

Az orvosi varróanyagoknak sok fajtáját forgalmazzák:

- cutgut
- prolén
- lencérna
- damil
- egyéb

A *például* szóval bevezetett felsorolásnál, a *például* szót a mondattól általában vesszővel vagy pontosvesszővel választjuk el, és utána tesszük ki a kettőspontot (*A szövettani leletnek több kedvezőtlen eleme is van, például: mélybeterjedés, éretlenség, érbetörés stb.*).

– **Mondatok felsorolása.** Ha a kettőspontot követően a szöveg részeként szereplő mondatok és nem példamondatok következnek felsorolásként, valamennyit, már az elsőt is, nagybetűvel kezdjük, és ponttal zárjuk. Az ilyen felsorolásoknál a *stb.* is önálló egység, ezért nagy kezdőbetűvel írjuk.

Egységesítve a vizsgálatok eredményeit, a gyakorlat számára a következők állapíthatók meg: A fiatal (zömében tizenévesek) lányoknál végzett vizsgálatok voltaképpen lezáródtak. A védőoltások (Cervarix és Gardasil) a 24–26 éveseknél is hatékonyak. Végkövetkeztetésnek tekinthető az is, hogy a HPV-védőoltás a HPV-vel még nem fertőzött (HPV ártatlan/naiv) nőknél a leghatékonyabb (~100%). A védőhatás más rákkeltő HPV-fajták fertőzéseivel és azok következményeivel szemben (keresztvédelem) korlátozott. Stb.

Ha az ilyen tagolt mondatok új sorokban, rovatokban állnak, ugyanúgy, ahogy a folyamatos tagolásnál, kitesszük a mondatzáró pontokat.

Egységesítve a vizsgálatok eredményeit, a gyakorlat számára a következők állapíthatók meg:

- A fiatal (zömében tizenévesek) lányoknál végzett vizsgálatok voltaképpen lezáródtak.
- A védőoltások (Cervarix és Gardasil) a 24–26 éveseknél is hatékonyak.
- Végkövetkeztetésnek tekinthető az is, hogy a HPV-védőoltás a HPV-vel még nem fertőzött (HPV ártatlan/naiv) nőknél a leghatékonyabb (~100%).
- A védőhatás más rákkeltő HPV-fajták fertőzéseivel és azok következményeivel szemben (keresztvédelem) korlátozott. Stb.

Ugyanígy járunk el, ha a kettőspontot mondatfőbök (bekezdések) követik.

Az ösztrogén alapvetően kétféle módon vált ki sejtburjánzást:

- Közvetlen kapcsolódás a DNS-hez (genomic). Az ösztrogének az ösztrogénjelfogóhoz kapcsolódva bejutnak a sejtmagba, ahol az ösztrogénjelfogó közvetlenül kötődik a DNS ösztrogénfajlagos részeihez, beindít különféle géneket (cMYK, cFOS), a képződött fehérjék pedig a sejtburjánzást.
- Nem DNS-kapcsolódás (non-genomic) – gyors ösztrogénhatás (egyéb nevei: non-classic, extra- nuclear, rapid signaling, membrane-initiated signaling). Ebben több jelút vesz részt.

Ha a széttagolt mondategységek nyelvtani összefüggésben állnak a bevezető mondattal, a kis kezdőbetűt választjuk, mert a mondatok folytatásai a bevezető résznek; tagmondatok. Végeredményben a tagmondatok vannak ilyenkor egymással mellrendelő viszonyban, ezeket vesszővel vagy pontosvesszővel választjuk el egymástól: ez attól is függ mennyire bonyolult szerkesztésűek a tagmondatok, és tartalmaznak-e vesszőt. Ha van vessző a tagmondatokban, célszerű pontosvesszőt tenni, de a vessző használata is megfelelő lehet. A mondatvégi írásjelet kitesszük az utolsó egység után.

A műtét lépései a következők:

- először megnyitjuk a hasat (leginkább harántmetszést végzünk);
- felkeressük a méhet, és megfogjuk fogókkal;
- átvágjuk a méhet rögzítő szalagokat.

Ha a felsorolásban keverednek a tagmondatok és a névszói (nominális) felsorolások, ugyancsak a kis kezdőbetűt választjuk, és szintén vesszővel vagy pontosvesszővel tagolunk; a felsorolást pedig ponttal zárjuk.

A nyirokcsomók eltávolításának szokásos módja a következő:

- először a medence falán lévőket vesszük ki (a közös és a külső csípőerek körülieket);
- majd a medencefenéken lévőket (a belső csípőér és az obturator ideg mellett lévőket);
- végül a méh mellettiket keressük fel (lymphoglandulae uteri et ovarii).

TÁBLÁZATOK ÉS ÁBRÁK

HELYESÍRÁSI ELVEK A táblázatok és az ábrák szövegeit tekintve a magyar orvosi-biológiai irodalomban meglehetősen nagy az összevisszaság, ugyanakkor – jóllehet az értelmezhetőség a legfontosabb – a táblázatok/ábrák egységessége is célszerűnek tűnik (hangsúlyozva, hogy ez alapvetően szerkesztési kérdés is).

TÁBLÁZAT- ÉS ÁBRACÍMEK A sorszámok után az *ábra* és a *táblázat* stb. szavakat kisbetűvel kezdjük, és nem teszünk pontot utánuk, ha külön sorban állnak (1. *ábra*; 2. *táblázat*). Ha az *ábra* és *táblázat* stb. a sorszámmal ellátva egy sorba kerül az ábra- vagy táblázattal, akkor írásjellel tagoljuk, ez lehet a pont, a kettőspont, de az írásjel el is maradhat. Ez megint csak szerkesztési döntés. Saját gyakorlatunkban pontot teszünk.

A táblázatok és az ábrák címei értelemszerűen nagy kezdőbetűsek, utánuk nem teszünk pontot:

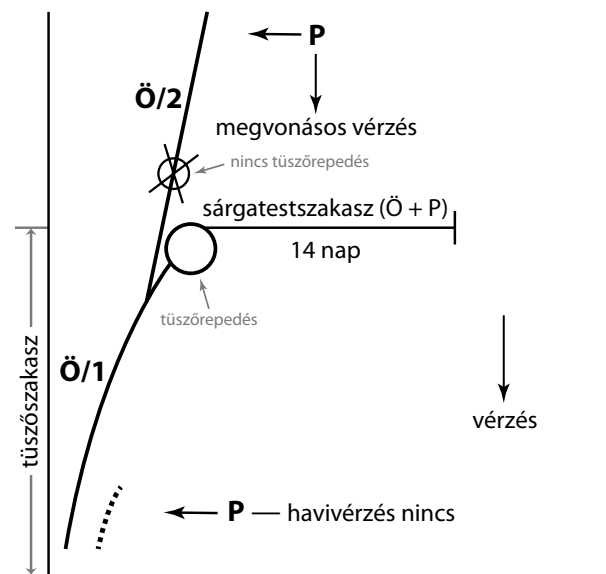
1. *táblázat. A magyartítás lehetőségei*
12. *ábra. A méhnyak szövettani képe*

A kérdőjelet vagy az esetleges felkiáltójelet azonban kitesszük. Ha az *ábra/táblázat* stb. szót nem cím, hanem a kísérszöveg követi, azt is nagybetűvel kezdjük (1. *ábra. A szakaszos...*).

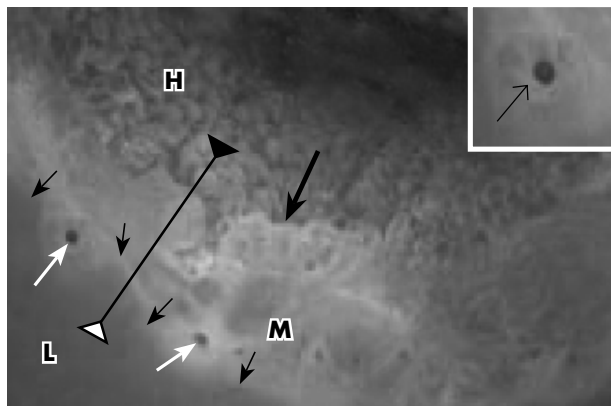
Egy-egy sorszámhoz több ábra/táblázat is tartozhat, ilyenkor leggyakrabban az ábécé kis- vagy nagybetűivel tagoljuk a számot; a betű után általában nem teszünk pontot (5a *táblázat*, 4B *ábra*). A betűket elválaszthatjuk ferde vonallal a számtól (5/a *táblázat*), de megmaradhat a sorszám pontja is a betű előtt (5.a). Ez szerkesztési döntés, nem helyesírási kérdés. Az orvosi-biológiai nyelvben a betűket általában közvetlenül társítjuk a számokkal és a mozaikszavakkal, ezért a táblázatok/ábrák számozásánál ezt az elvet követjük; tehát: 5a *ábra*.

ÁBRAALÍRÁS (TÁBLÁZAT-ALÍRÁS) Az ábraalírások az ábrákra vonatkozó, a látottakat magyarázó szöveg. A táblázatoknál ilyenek ritkábban fordulnak elő. Az ábracímek vagy kísérszövegek az ábra alatt, a táblázatok esetében a táblázat felett helyezkednek el.

- Nincs pont az egymondatos táblázat- és ábraalírások után (A vírus az alaphártya sejtjeihez kötődik [nyíllal jelölve]) és a több, de egymással lazán összefüggő szerkezetek végén sem (A Markusovszky Lajos Alapítvány emlékére, Pataki Róza alkotása, 1990). Ám ha a kísérszöveg folyamatosan több mondatból áll, a mondatokat – az utolsó kivételével – ponttal vagy a megfelelő írásjellel zárjuk; az utolsó végére azonban nem tesszük ki pontot, de a kérdőjelet/felkiáltójelet igen.

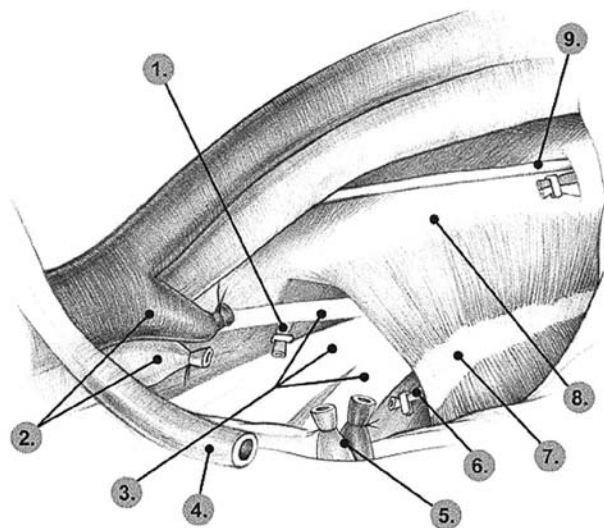

1. *ábra.* A szakaszos petefészek-működés első felében, a tüszőérés szakaszában, a méhnyálkahártya felépül az ösztrogén hatására (Ö/1), és átlagos magasságúra növekszik, majd a tüszőrepedést követően a sárgatestben keletkezett progeszteron mirigység alakítja. Ha nincs fogamzás, a sárgatest ~14 nap alatt elpusztul, a méhnyálkahártya lelekedik (menstruáció). Ha a tüsző nem reped meg, nem képződik sárgatest és progeszteron sem, a méhnyálkahártya tovább növekszik (Ö/2). Az ilyen burjánzó endometrium progeszteronkezeléssel mirigység alakítható, a progeszteronhatás múltával pedig leválik (megvonásos vérzés). Amikor már tüszőérés sincs, és nem képződik ösztrogén sem, a nyálkahártya alig serked (szaggatott vonal), belőle megvonásos vérzés nem keletkezik, a progeszteron adására sem P: progeszteron; Ö: ösztrogén

2. ábra Az ép méhszáj kolposzkópiai jellemzői. Az ép méhszájon lévő háromféle hámszövet – a henger- (H), az átalakuló (M) és a többretegű laphám (L) – jól elkülöníthető. A laphám (L) melletti átalakuló hámból képződő laphám (M) megjelenésében nagyon hasonló az eredeti laphámhoz, a határ az eredeti és az újonnan képződő laphám között elmosódik (apró, fekete nyilak). Ez a határ az ún. eredeti laphám–hengerhám határ (original squamocolumnar junction), amely az átalakuló hám (M) a hengerhám (H) lényegesen elüli; a kettő közötti határ szembeötlő (hosszú, fekete nyíl). Ez az úgynevezett új laphám–hengerhám határ (neo squamocolumnar junction), amely az átalakuló sáv belső (cranialis) határa. Az átalakulási sávot a $\blacktriangleright\blacktriangleleft$ jelöli. Az átalakuló hámban nyílások (openings) vannak (fehér nyilak); a kinagyított részleten megfigyelhető, hogy a nyílás kávája (apró fekete nyíl) enyhén kiemelkedik

- Az ábraalírásokban rendszerint hivatkozunk az ábra sorszámát kiegészítő betűre is; szokásosan csupán a betűt írjuk berekesztő zárójellel: a) – a jelölő betűk után általában nem teszünk pontot.
- Az ábrán lévő jelöléseket is az ábraalírásban értelmezzük; erre leginkább a szövegbe iktatott zárójelben hivatkozunk: *A hámszövet alsó soraiban kóros sejtosztódások (nyilakkal jelölve) láthatók.* De írhatjuk zárójel nélkül is: *A hámszövet alsó soraiban lévő kóros sejtosztódásokat nyilak jelölik.*

3. ábra. Az alhasi erek fali ágainak ellátása: 1. a. e. v. obturatorica; 2. külső csípőerek; 3. az alhasi idegek; 4. a húgyvezeték; stb.

Előfordul, hogy az ábrán a részleteket csak jelöljük, például számozással. Ilyenkor rendszerint a jelölések leírása képezi az ábraalírást. Az ábraalírásban a jelölések egyeznek az ábrán lévőkkel; a szakszavakat stb. kisbetűvel írjuk, és vesszővel/pontosvesszővel elválasztjuk egymástól (3. ábra).

Lábjegyzet az ábrához/táblázathoz

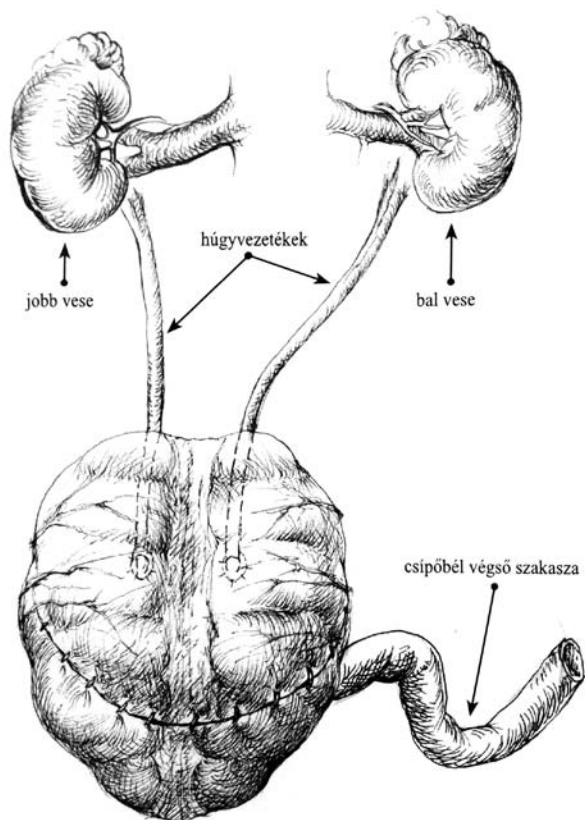
Az ábrán/táblázatban előforduló rövidítéseket, mozaikszavakat, ha az ábraalírásban vagy az ábrán nem magyaráztuk meg, az ábraalírás alatt a lábjegyzetszerűen oldjuk fel. Mindegyiket ugyanúgy írjuk, mint az ábrán/táblázatban, írásjelet (pl. kettőspontot) nem szükségeszerűen teszünk utánuk, ebben az esetben a feloldást szóközzel vagy más szerkesztési megoldással kell megvalósítani. A magyarázatok, feloldások általában kisbetűsek. Az írásmód itt is szerkesztői irányelv; lényeges, hogy egységes legyen.

P: progeszteron, Ö: ösztrogén vagy P progeszteron, Ö ösztrogén (vö. 1. ábra)

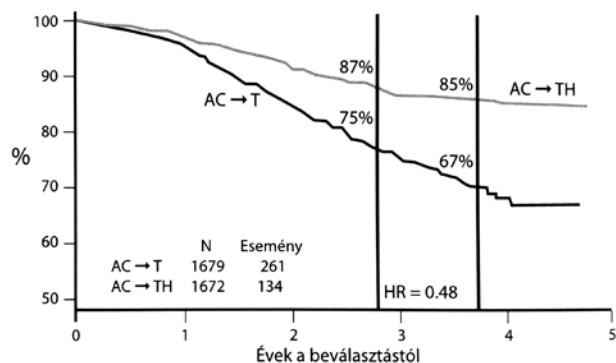
TÁBLÁZAT- ÉS ÁBRASZÖVEGEK Az ábrák és kivált a táblázatok szövegezésére a sokféleség jellemző, legalábbis az orvosi szakirodalomban. Ez nem igazán helyesírási kérdés: az ábrák/táblázatok szövegezési formájában a szerkesztési elvek a meghatározóak. A legfontosabb természetesen az érthetőség, és hogy az ábrák és a táblázatok is áttekinthetőek legyenek. Az angol nyelvű folyóiratok sem szerkesztik egységesen az ábrákat és a táblázatokat sem, de egyazon szaklap az irányelveiben következetes. A hazai orvosi szakirodalomban a nehézség mindenekelőtt az írásforma egyfajta szabályozatlanságából adódik. Az alapvető kérdés: szükséges-e az egységesítés? A kérdés megválaszolása az orvosi-biológiai folyóiratok főszerkesztőinek döntésére, akaratára vár. Véleményünk szerint célszerű a táblázat- és az ábraszövegek írásmódjának, helyesírási elveinek az összehangolása; alább ezért ennek szellemében foglaljuk össze az irányelveket.

– **Ábrák.** Az ábrákon a szavakat, szó szerkezeteket általában kis kezdőbetűvel írjuk; nagybetűvel elsősorban csak a belső címetek és – ha ritkán előfordulnak – a mondatokat kezdjük; pontot utánuk nem teszünk. A címek lehetnek kiemelt a szerkesztők döntése szerint. Ha az ábrában szavak, szerkezetek és mondatok egyaránt szerepelnek, a nagybetűs kezdés ajánlható az egységesség érdekében (4. ábra).

A mennyiségi viszonyokat ábrázoló görbákat, hasábokat, halmazokat ábrázoló képeken (grafikonokon) a görbék lefutását és a hasábok/halmazok elhelyezését is a vízszintes és a függőleges tengelyen lévő értékek irányítják. Az értékek különbözőek, általában számszerűek, amelyeket számjegyekkel jelölünk; ha mértékegységek, írásuk szabványos. Az ábraszövegeknek megfelelően az ilyen ábrákon is a belső címet nagybetűvel kezdjük, valamint a tengelyek magyarázó szövegét is, de nem kötelezően: írhatók kisbetűvel is (5. ábra).

4. ábra. Álhólyag (Indiana pouch). A húgyvezetékeket a bélhólyag hátsó falába ültetjük, távol a Bauhin-billentyűtől

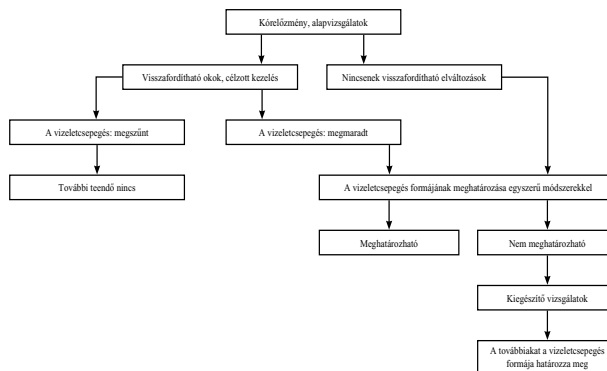

5. ábra. NSABP B31/NCCTG N9831 betegségmentes túlélés (DFS) (Romond et. al. NEJM 2005 [7])

HR kockázati arány

Folyamatábra (algoritmus)

A lehetséges útvonalak ábrászerű megjelenítése sokszor rovátkolt, vagyis az egyes lépések „dobozokban” vannak. A különböző útvonalak – ha vannak – képezik az egységeket; ezeket nagybetűvel kezdjük, és kis vagy nagy kezdőbetűvel folytatjuk, pontot nem teszünk utánuk. Az egyes lépések kis vagy nagy kezdőbetűs volta szerkesztési döntés; irányvonal: mennyire önállóak az egyes lépések. Ha szervesen kapcsolódnak az egység címével, szerencsésebb a kis, ha inkább önállóak, a nagy kezdőbetű. Lényeges az egységesség.

6. ábra. A vizeletsepegs kivizsgálásának alapvető lépései

– **Táblázatok.** A táblázatoknak két alapvető formáját különböztetjük meg: 1. a vízszintes és a függőleges vonalakkal tagolt és 2. az ilyen vonalakkal nem rovatolt táblázatok. A kétféle között nincs lényegi különbség, csupán annyi, hogy látszik, illetőleg nem látszik, avagy csak részben látszik – például a fejlécnél – a függőleges és/vagy a vízszintes beosztás. A táblázatok mindegyike egységekből tevődik össze; az egységek címszerűen kezdődnek; ezek a belső címek, a fejlécek, amelyeket általában elválasztunk vízszintes és/vagy függőleges vonallal, és valamilyen megkülönböztető szerkesztési megoldással írjuk őket (pl. vastagítva).

Helyesírási megmondolások

A táblázatok szövegeinek szerkesztése sokrétű, néhány általános helyesírási irányelv mégis megfogalmazható:

- A belső címek (rovatcímek) nagy kezdőbetűsek, és nincs pont a végükön, ám a kérdőjelet, felkiáltójelet kiírjuk.
- A táblázatok egységeit nagybetűvel kezdjük, és az összefüggő részeket kicsivel folytatjuk, akkor is, ha a szöveg különböző rovatokban folytatódik, az, hogy utánuk teszünk-e pontot, a szöveg szerkesztettségétől függ.
- A táblázatok mondatait értelem szerűen nagybetűvel kezdjük. Ha a mondatok önállóak, többnyire pontot teszünk utánuk, de ha nem önállóak (példamondatok, magyarázatok) a záró pont elmaradhat – a kérdőjel/felkiáltójel azonban nem.
- Az oszlopba rendezett felsorolásokat (szavakat, szerkezeteket) nem tagoljuk írásjelekkel (vesszővel, pontosvesszővel). Értelem szerűen, ha a felsorolás folyamatos mondat része, elválasztásuk vesszővel stb. szükséges.

Példák: lásd 1–6. táblázat.

– **Szövegábrák és szövegtáblázatok.** Ezek a szokványos ábraktól és táblázatoktól két részben térnek el:

- nincs számozásuk, és nem szerepel bennük az *ábra/táblázat* szó;
- a cím és a táblázat-, illetve ábraalírási valójában a szöveg része.

1. táblázat. A cukorháztartás fő molekulái

Inzulin

Az inzulint szabadon kering a szérumban (nem kötődik fehérjéhez); hatása az inzulinreceptorok keresztül érvényesül: foszforilálja a jelfogót. Elsődlegesen a sejtek cukorfelvételét szabályozza a GLUT4 (glucose transporter type 4, glükózszállító-4) közreműködésével. A sejtek glükózfelvétele következtében csökken a vércukorszint. Az IGF1 képes foszforilálni az inzulinreceptorot – így csökkenti a vércukor szintjét.

GLUT4

A GLUT4 glükózszállító fehérje, leginkább a zsír- és izomsejtekben van sejtthólyagcsában (vesicula), elzárva a sejtplazmától. Az inzulint–inzulinreceptorok társulásakor, a PI3K–AKT jelvonalon, hatékonyvá válik az AKT, és foszforilálja a TBC1D4-feréjét; ez a RAB-fehérjéhez fűződve a hólyagcsát a sejt falhoz vezérli, miközben felszaporodik a GLUT4 a hólyagcsa falában. A hólyagcsa egyesül a sejtthártyával, és a GLUT4 felveszi a glükózt, majd a sejtbe szállítja.

[...]

2. táblázat. Az emlőrák szűrővizsgálatának ajánlásai

Vizsgálat	Gyakoriság	Hány éves kortól javasolt?
Az emlő önvizsgálata	havonta egyszer	20–25 éves kortól
Klinikai (orvosi) emlővizsgálat	4–6 havonta	25 éves kortól
Emlő-röntgenvizsgálat	6–12 havonta	25–30 éves kortól
Emlő-ultrahangvizsgálat	egyéb leletek függvényében	
Emlő-MRI	egyéb leletek függvényében	

3. táblázat. Metformin

A metformin hatóanyag az alapgyógyszere a 2-es formájú cukorbetegségnek:

- visszazorítja a máj cukorképzését (glyconeogenesis),
- csökkenti a vércukor- és inzulinszintet,
- fokozza az inzulinérzékenységet, a sejtek cukorfelvételét,
- hátráltatja a bélben a cukorfelszívódást – ezzel is csökken vércukorszint,
- csökkenti továbbá a vérszír szintjét.

Előnyösen hat a szív- és érrendszerre, valamint az anyagcsere-szindrómára, testúlycsökkentő, és gátolja bizonyos daganatok képződését.

4. táblázat. Írásformák

Orvosi és biológiai nyelv
Orvosi, biológiai nyelv
Orvosi-biológiai nyelv

Megjegyzés: Az oszlopszerű felsorolásokat, ha a bevezetővel nem alkotnak szerkesztett egységet, a táblázatokban nem választjuk el írásjellel, és nem zárjuk ponttal. Mindegyik önálló egység, így, jóllehet példák felsorolásáról van szó, a nagy kezdőbetű írása célszerűbb, de kezdődhetnek kisbetűvel is.

5a táblázat. A jelátvitel fontosabb molekulái

Foszfatidil-inzitol-függő kináz-1 (PKC):	az AKT-ot aktiváló enzim
Foszfoinozid-3-kináz (PI3K):	a PIP2-t PIP3-má alakító enzim
Foszfatidil-inzitol-4-foszfát (PIP):	foszfolipid, a cukormolekulát (inozitol) köti
Foszfátáz-tenzin homológ (PTEN):	daganatgátló fehérje, fehérje-tirozin-foszfátáz

5/b táblázat. A méhnyakrák FIGO-stádium-beosztása

FIGO-stádium	Meghatározás
0	CIN3
I	A daganat nem terjed túl a méhen. A méhnyálkahártya terjedését nem kell figyelembe venni.
IA	A stromába terjedés mélysége legfeljebb 5 mm, amely szélességben nem haladja meg a 7 mm-t.
IA1	A stromába terjedés mélysége nem több mint 3 mm, szélességben pedig nem haladja meg a 7 mm-t.
IA2	A stromába terjedés mélységben 3–5 mm, szélességben < 7 mm.
IB	A daganat klinikailag csak a méhnyakra terjed, vagy klinikailag nem felismerhető, de nagyobb, mint amely az IA stádiumnak megfelel.
II	A folyamat túlterjed a méhen, de nem éri el a medencefalat vagy a hüvely alsó harmadát.

[...]

Megjegyzés: Az 5a és az 5b táblázatokon meghatározások olvashatók; egymástól független mondatok. Mindkét táblázatban vízszintesen vannak az egységek, nagybetűvel kezdve az elsőt. Az 5a táblázatban a fogalom megjelölése után kettőspont szerepel, így az utána következő rész kisbetűvel folytatódik. Az 5b táblázatban a számok és a meghatározás is önálló egységet alkotnak, következésképpen a mondatokat is nagybetűvel kezdjük.

6. táblázat. A hasi méheltávolítás elemei

A hasi méheltávolítást végezhetjük hastükrözéssel vagy a has megnyitásával.

A műtét lépései:

- a méh megfogása
- a kerek méhszalag átvágása
- [...]
- a hüvely zárása

Megjegyzés: A táblázatban csak két egység van: az egyik egyetlen mondat, a másikban oszlopszerű (rovatolt) felsorolás jelenik meg. A felsorolást nem szükséges írásjellel tagolni, így nem teszünk pontot a végére. Ennek ellenére tagolhatók vesszővel az egységek, ilyenkor az utolsó egység után pontot teszünk.

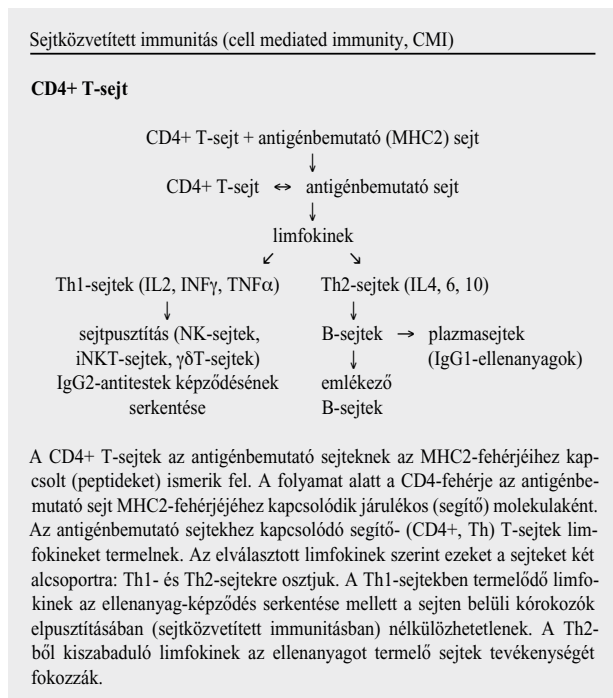
7. táblázat. Szerzői nevet tartalmazó orvosi szakkifejezések

Bricker pouch	Bricker-hólyag
Bowen disease	Bowen-betegség
Bastian-Bruns low	Bastian-Bruns-szabály
Bell phenomenon	Bell-jelenség

Megjegyzés: oszlopszerű felsorolás, a tagoló írásjelek nem szükségesek.

A szövegábrákkal és -táblázatokkal kiemelünk valamit a szövegből valamilyen (színes háttér, keret stb.) megkülönböztetéssel, többnyire szerkesztői megfontolások szerint. Írásmódjuk egyezik a szabályos ábrákéval és táblázatokéval.

Példák:

A ZSÍRSZÖVETI MUTATÓK MÉRÉSE, KISZÁMÍTÁSA

Testsúlymérés A testsúlymérés legmegfelelőbb módja, ha reggel, étkezés előtt, vizelet és lehetőleg székelés után mérjük; legfeljebb a fehérművelés megengedett. Lényeges, hogy összehasonlításoknál ugyanolyan körülmények között végezzük a mérést. A mérés körülményeitől függően 1–2 kg eltérés is előfordulhat, de ennek nincs komoly gyakorlati jelentősége. A tudományos felméréseknél lényeges az előírt mérés betartása.

Testfelszín A testfelszín a testsúly és a testmagasság alapján az ún. testfelszín-számítással egyszerűen megállapíthatjuk.

Testtömegmutató Kiszámítása és értékei

$$\text{Kiszámítás: } \frac{\text{testsúly kg-ban}}{\text{testmagasság méterben mért négyzete}}$$

WHO szerinti osztályozás (Organization WH, editor. World Health Organization BMI Classification. World Health Organization; 2013)

Élettani érték	18,5–24,9 kg/m ²
Enyhe elhízás (túlsúly, overweight)	25–29,9 kg/m ²
Közepes elhízás (kövérség, obese)	30–39,9 kg/m ²
I-es fokozat	30–34,9 kg/m ²
II-es fokozat	35–39,9 kg/m ²
Jelentős elhízás (beteges elhízás, morbid obese)	>40 kg/m ²
Sováynság (underweight)	<18,5 kg/m ²

Derékkörfogat Az alsó borda és a csípőcsont közötti távolság közepén mért testkörfogat. Az élettani érték nőknél 80 cm alatt van.

ÍRÁSFORMÁK

orvosi és biológiai nyelv
orvosi, biológiai nyelv
orvosi-biológiai nyelv

SZERKESZTÉSI MEGFONTOLÁSOK Az adatok és a jegyzetek, kiegészítések táblázatba szerkesztése előnyös lehet: részben mert a táblázatok egy-egy, félig-meddig különálló részt kiemelnek, és jól áttekinthetővé tesznek; de lényeges, hogy az egybefolyó szöveget is tagolják, amely így szemléletesebbé válik. Ugyanígy szerencsések a rajzszerű (görbék, hasábok stb.) és a képes (szövevény, műtéti felvétel stb.) ábrák is. Az arányra azonban figyelni kell: túl sok táblázat, ábra már inkább zavaró lehet. Az egy-két soros táblázatok feleslegesek: a tartalmuk a szövegben akár egyetlen mondatba sűrítendő, és így jóval kevesebb helyet foglalnak, másrészt nem tördelek feleslegesen a szövegezést. Hasonlóan szükségtelenek a szövegezéssel könnyen kiváltható ábrák, mint ahogy elhagyhatók a közismert dolgok ábrái is. Természetesen bizonyos esetekben elkerülhetetlen a sok táblázat, például számszerű adathalmazok bemutatásánál. Ilyenkor a mennyiségeket tartalmazó táblázatokat lehetőleg tömbökbe szerkesszük, és vegyítsük a görbéket, a hasábokat és a halmazokat megjelenítő ábrákkal. Hasonlóan elkerülhetetlen a sok ábra a műtéti és a szövettani leírásoknál; ezeknél is célszerű a tömbösítés. A térbeli ábrák nem honosak a tudományos közleményekben, nem tájékoztatnak jobban, mint a hagyományosak.

A táblázatok legyenek áttekinthetőek, könnyen érthetőek; a túl bonyolult táblázatok, ábrák használhatatlanok, még a szakavatottaknak is nehézkesek. A táblázatok zöme elvben rovatolt: vízszintesen és függőlegesen is tagolt, és ez vízszintes és függőleges vonalakkal meg is jeleníthető. A vonalas beosztás azonban nélkülözhető is.

Az ábráknál is az egyszerűség, az átláthatóság a legsarkalatosabb szempont; a bonyolult ábra hosszas értelmezést kíván: kizökkenti az olvasót a közlemény gondolatmenetéből. Lényeges a részletek, a hangsúlyozandók jelölése a képes ábrákon – még ha magától értetődőnek látszik is. A képes ábrák lényegi részletét kinagyítással még hangsúlyosabbá tehetjük; kis kép formájában (beszúrás) az alapábrába üres részébe vagy mellé illeszthetjük a nagyított részletet.

Az ábráknak és a táblázatoknak is adjunk kifejező, lehetőleg rövid címet. A hosszú, mondatszerű címekre kivételesen lehet szükség. A szövegábráktól és a szövegtáblázatoktól eltekintve számozzuk is az ábrákat és táblázatokat, hogy lehessen hivatkozni rájuk a közlemény szöveges részében. A sorszámozást a szerkesztői előírások szabályozzák. Ajánlatosak a belső címek is, ha szemléletesebbé teszik a táblázatokat/ábrákat.

A táblázatok mindenkor csakis egy-egy kérdéskört foglaljanak magukba, szervesen kapcsolódva a közlemény szöveges

részéhez. A kettő egymás kiegészítője, és soha nem ismétlés: ne mutassuk be táblázatban ugyanazt, amit a szövegben már leírtunk, és fordítva sem. Ha az ismétlés mégis elkerülhetetlen, a táblázatoknál, az ábráknál a részleteket adjuk meg, és a szövegben hivatkozunk rájuk. Ez az alapelv az ábrákra is vonatkozik. Elengedhetetlen, például a műtétek ismertetésénél, az ábrán bemutatott mozzanat részletes leírása. Ez lehetséges a szöveges részben vagy ábraszöveggként, de ne tegyük mindkét helyen. Az utóbbi, az ábraszöveg gyakorta megfelelőbb, mert közvetlenül kapcsolódik az ábrához, közvetlenül magyarázza a látottakat, és az ábrák jelzéseinek (nyilak, jelek stb.) értelmezéseit is megkönnyíti.

Jóllehet a táblázat és az ábra is a szövegben leírt mondanivalót emeli ki, és egyik sincs önmagáért; mindkettőt úgy szerkesztjük, hogy önállóan is értelmezhető legyenek. A táblázatok, ábrák magyarázó szövege olyan legyen, hogy az olvasó megértse anélkül, hogy a dolgozat szövegébe el kellene mélyednie.

Rövidítéseket, mozaikszavakat a táblázatokban gyakran alkalmazunk, alapvetően a helyszűke miatt. A szabványformák különösen előnyösek, de ezeket is értelmezni kell a táblá-

zatok/ábrák lábjegyzetében. A sok rövidítés azonban már zavaró: nehezíti a megértést.

A táblázatokban vagy az ábrákon is előfordulhat irodalmi adat; az ilyen hivatkozásokra ugyanolyan pontosan kell utalni, mint a szövegben. Más közleményből, munkából átvenni ábrát/táblázatot csak azok szerzőinek írásos engedélyével lehet, és ezt a táblázat, ábra lábjegyzetében fel kell tüntetni, például: *Az ábrát Nagy és mtsai (8) közleményéből, a szerzők engedélyével közöljük.*

IRODALOM

AkH¹¹. *A magyar helyesírás szabályai*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984.

Gyurgyák János 2005. *Szerzők és szerkesztők kézikönyve*. Osiris Kiadó, Budapest.

Laczkó Krisztina – Mártonfi Attila 2004. *Helyesírás*. Osiris Kiadó, Budapest.

Laczkó Krisztina – Mártonfi Attila 2008. *Helyesírási tanácsadó*. Osiris Kiadó, Budapest.

Timkó György 1972. *Helyesírási és tipográfiai tanácsadó*. Nyomdaipari Egyesülés, Budapest.